ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
CHRISTINE Stix-Hackl
της 8ης Σεπτεμβρίου 2005 [1]

Περιεχόμενα

I — Εισαγωγή ..... I - 11145

II — Περιστατικά και διαδικασία ..... I - 11146

A — Το ιστορικό της προσβαλλόμενης αποφάσεως ..... I - 11146

B — Η διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής, η προσβαλλόμενη απόφαση και η εφαρμογή της προσβαλλόμενης αποφάσεως ..... I - 11147

Γ — Η κύρια δίκη και τα προδικαστικά ερωτήματα ..... I - 11148

Δ — Οι διαδικασίες ενώπιον των κοινοτικών δικαστηρίων ..... I - 11150

III — Το αντικείμενο και το παραδεκτό της διαδικασίας και των προδικαστικών ερωτημάτων ..... I - 11151

A — Επί του παραδεκτού της διαδικασίας σε σχέση με την προσφυγή ενώπιον του Πρωτοδικείου ..... I - 11151

B — Το αντικείμενο και το παραδεκτό των προδικαστικών ερωτημάτων ..... I - 11153

IV — Επί του πρώτου και του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος (εξέταση του κύρους) I - 11156

A — Παράβαση του άρθρου 87 ΕΚ ..... I - 11156

1) Επί της νομιμότητας του χαρακτηρισμού του επίδικου μέτρου ως ενισχύσεως κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ ..... I - 11156

α) Τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο και τα βασικά επιχειρήματα των μετεχόντων στη διαδικασία ..... I - 11156

β) Εκτίμηση ..... I - 11157

γ) Επί του ζητήματος της νομιμότητας της προσβαλλόμενης αποφάσεως αναφορικά με την εφαρμογή του άρθρου 87, παράγραφος 3, στοιχεία β' και γ', ΕΚ ..... I - 11158

i) Τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο και τα βασικά επιχειρήματα των μετεχόντων στη διαδικασία ..... I - 11158

ii) Εκτίμηση ..... I - 11159

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

2) Παραβίαση των αρχών της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου ..... I - 11160

α) Τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο και τα βασικά επιχειρήματα των μετεχόντων στη διαδικασία ..... I - 11160

β) Εκτίμηση ..... I - 11160

3) Παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας ..... I - 11163

α) Τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο και τα βασικά επιχειρήματα των μετεχόντων στη διαδικασία ..... I - 11163

β) Εκτίμηση ..... I - 11163

4) Παράβαση της κατά το άρθρο 253 ΕΚ υποχρεώσεως αιτιολογήσεως ..... I - 11164

α) Τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο και τα βασικά επιχειρήματα των μετεχόντων στη διαδικασία ..... I - 11164

β) Εκτίμηση ..... I - 11165

5) Το αποτέλεσμα της εξετάσεως του κύρους ..... I - 11166

V — Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος (ερμηνεία) ..... I - 11167

VI — Δικαστικά έξοδα ..... I - 11168

VII — Πρόταση ..... I - 11168

I — Εισαγωγή

1. Η Commissione tributaria di Genova υπέβαλε στο Δικαστήριο με διάταξη της 11ης Φεβρουαρίου 2004, που περιήλθε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 23 Μαρτίου 2004, διάφορα ερωτήματα για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, τα οποία αφορούν, αφενός, το κύρος της αποφάσεως 2002/581/ΕΚ της Επιτροπής, της 11ης Δεκεμβρίου 2001, σχετικά με το καθεστώς κρατικών ενισχύσεων που η Ιταλία θέσπισε υπέρ των τραπεζών [2], και, αφετέρου, την ερμηνεία του άρθρου 87 ΕΚ, του άρθρου 14 του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 [3], καθώς και διαφόρων γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου.

2. Τα ερωτήματα αυτά ανακύπτουν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Unicredito Italiano SpA, με έδρα τη Γένοβα (στο εξής: Unicredito), και της Agenzia delle Entrate, Γραφείο Genua 1 (στο εξής: Agenzia) που αφορά την επιστροφή πρόσθετων φόρων που κατέβαλε η Unicredito συνεπεία των ιταλικών μέτρων που ελήφθησαν κατ' εκτέλεση της προσβαλλόμενης αποφάσεως.

2 — ΕΕ 2002, L 184, σ. 27 (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).

3 — Κανονισμός (ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου 93 της Συνθήκης ΕΚ (ΕΕ L 83, σ. 1).

II — Περιστατικά και διαδικασία

περιουσιακά στοιχεία και στοιχεία του ενεργητικού μη αναγκαία για την επίτευξη του εταιρικού σκοπού των τραπεζών.

Α — *Το ιστορικό της προσβαλλόμενης αποφάσεως*

3. Έως τη δεκαετία του '80, ο ιταλικός τραπεζικός τομέας ανήκε εν μέρει στο Δημόσιο, τελούσε γενικώς υπό έντονη κρατική επιρροή και χαρακτηριζόταν από εξειδίκευση και περιφερειοποίηση. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80, οι ιταλικές αρχές άρχισαν να εφαρμόζουν μια διαδικασία ιδιωτικοποιήσεως των τραπεζών, η οποία θα έπρεπε εξάλλου να επιφέρει αύξηση του μέσου μεγέθους των τραπεζών και κατάργηση της εξειδικεύσεώς τους. Με τον νόμο 218/90 της 30ής Ιουλίου 1990, τον αποκληθέντα «νόμο Amato» (στο εξής: νόμος Amato), η Ιταλική Κυβέρνηση έλαβε θεμελιώδη μέτρα για τη σταδιακή ιδιωτικοποίηση του τραπεζικού τομέα.

4. Έτσι, οι τράπεζες που ανήκαν στο Δημόσιο κατέστη δυνατό να μετατραπούν σε ανώνυμες εταιρίες και υποχρεώθηκαν προς τούτο το 1993. Οι μετοχές τους διατέθηκαν στην αγορά ή χορηγήθηκαν σε οργανισμούς μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που έλαβαν την ονομασία «τραπεζικά ιδρύματα». Στο πλαίσιο των τελευταίων αυτών ενεργειών επήλθε η ακόλουθη διάσπαση: Οι νεοϊδρυθείσες τράπεζες (στο εξής, γενικώς: τράπεζες) ανέλαβαν τις τραπεζικές εργασίες, ενώ τα τραπεζικά ιδρύματα κατείχαν και διαχειρίζονταν τις μετοχές των τραπεζών και, κατ' αυτόν τον τρόπο, ήλεγχαν τις τράπεζες αυτές. Βάσει ορισμένων φορολογικών διατάξεων που περιείχε ο νόμος Amato, τα τραπεζικά ιδρύματα μπορούσαν επίσης να μεταβιβάσουν στις τράπεζες ορισμένα

5. Στα τέλη της δεκαετίας του '90, η Ιταλική Κυβέρνηση έλαβε εκ νέου μέτρα για την προώθηση της αναδιαρθρώσεως και σταθεροποιήσεως του τραπεζικού τομέα. Ο νόμος 461/98 της 23ης Δεκεμβρίου 1998 (στο εξής: νόμος Ciampi) εξουσιοδότησε την κυβέρνηση να προβαίνει, μεταξύ άλλων, σε φορολογικές ρυθμίσεις για τη διευκόλυνση της επανεκχωρήσεως των μη αναγκαίων για την επίτευξη του εταιρικού σκοπού περιουσιακών στοιχείων και στοιχείων του ενεργητικού από τις τράπεζες προς τα τραπεζικά ιδρύματα, καθώς και για τη διευκόλυνση της αναδιαρθρώσεως του τραπεζικού τομέα μέσω συγχωνεύσεων τραπεζών ή παρόμοιων αναδιαρθρωτικών μέτρων.

6. Προς εκτέλεση του νόμου Ciampi εκδόθηκε το νομοθετικό διάταγμα 153/99 της 17ης Μαΐου 1999 (στο εξής: διάταγμα 153/99), το οποίο προβλέπει ιδιαίτερες φορολογικές ρυθμίσεις για ορισμένες πράξεις της αναδιαρθρώσεως και της επανεκχωρήσεως. Αυτά τα θεσπισθέντα με τον νόμο Ciampi και το διάταγμα 153/99 (στο εξής: επίδικο σύστημα ενισχύσεων) μέτρα περιγράφονται στην αιτιολογική σκέψη 5 της προσβαλλομένης αποφάσεως.

7. Σύμφωνα με τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο, η κύρια δίκη αφορά το μέτρο που περιγράφεται στο σημείο 1 της αιτιολο-

γικής σκέψεως 5 της προσβαλλόμενης αποφάσεως (στο εξής: επίδικο μέτρο) ως ακολούθως:

μείωση στο 12,5 % του συντελεστή φόρου εισοδήματος (IRPEG), για πέντε συνεχείς φορολογικές περιόδους, για τις τράπεζες που πραγματοποιούν συγχώνευση ή ανάλογη πράξη αναδιαρθρώσεως υπό τον όρο ότι τα κέρδη θα τοποθετούνται σε ειδικό αποθεματικό το οποίο δεν θα διανέμεται για περίοδο τριών ετών. Τα κέρδη που προορίζονται για το ειδικό αποθεματικό δεν μπορούν να υπερβούν το 1,2 % της διαφοράς μεταξύ της συνολικής αξίας των απαιτήσεων και υποχρεώσεων των τραπεζών που συμμετείχαν στη συγχώνευση και των αντίστοιχων ενοποιημένων λογαριασμών της μεγαλύτερης τράπεζας που συμμετείχε σε αυτή την πράξη (άρθρο 22, παράγραφος 1, και άρθρο 23, παράγραφος 1, του διατάγματος 153/99).

Β — *Η διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής, η προσβαλλόμενη απόφαση και η εφαρμογή της προσβαλλόμενης αποφάσεως*

8. Κατόπιν μιας κοινοβουλευτικής ερωτήσεως, η Επιτροπή άρχισε τον Μάρτιο του 1999 να συλλέγει προκαταρκτικώς στοιχεία σε σχέση με το επίδικο σύστημα ενισχύσεων. Κατά τη διάρκεια της σχετικής με τις ενισχύσεις διαδικασίας, η Επιτροπή πληροφόρησε τις ιταλικές αρχές, με έγγραφο της 23ης Μαρτίου 2000, ότι το επίδικο σύστημα μπορούσε να περιέχει στοιχεία ενισχύσεως και τις κάλεσε να μη το θέσουν προσωρινώς σε εφαρμογή. Με έγγραφο της 12ης Απριλίου 2000, οι ιταλικές αρχές πληροφόρησαν την Επιτροπή ότι ανέστειλαν την εφαρμογή του επίδικου συστήματος, οπότε οι φορολογικές ελαφρύνσεις μπορούσαν να έχουν παρασχεθεί μόνο κατά τα έτη 1998, 1999 και 2000.

9. Η Επιτροπή πληροφόρησε την Ιταλική Κυβέρνηση, με έγγραφο της 25ης Οκτωβρίου 2000, για την απόφασή της να κινήσει τη σχετική με ενισχύσεις διαδικασία. Παράλληλα με άλλες τράπεζες, στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, υπέβαλε τις παρατηρήσεις της και η Unicredito με έγγραφο της 10ης Μαρτίου 2001.

10. Στις 11 Δεκεμβρίου 2001, η Επιτροπή εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση, με την οποία διαπίστωσε ότι τα περιεχόμενα στο επίδικο σύστημα ενισχύσεων μέτρα υπέρ των τραπεζών —πλην του αναφερόμενου στο σημείο 5 της αιτιολογικής σκέψεως 5 της προσβαλλόμενης αποφάσεως μέτρου— συνιστούν κρατικές ενισχύσεις ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά (άρθρα 1 και 2 της αποφάσεως). Η Επιτροπή υποχρέωσε επί πλέον την Ιταλική Κυβέρνηση να καταργήσει το επίδικο σύστημα ενισχύσεων (άρθρο 3 της αποφάσεως), να ανακτήσει εντόκως τις ενισχύσεις που χορηγήθηκαν βάσει του παράνομου συστήματος (άρθρο 4 της αποφάσεως) και να ενημερώνει την Επιτροπή για τα μέτρα που θεσπίζει για να συμμορφωθεί προς αυτή την απόφαση εντός δύο μηνών από την κοινοποίησή της (άρθρο 5 της αποφάσεως).

11. Το άρθρο 4 της προσβαλλόμενης αποφάσεως (στο εξής: εντολή ανακτήσεως) πρέπει να παρατεθεί εδώ κατά λέξη:

«1. Η Ιταλία θεσπίζει όλες τις διατάξεις που είναι απαραίτητες για την ανάκτηση από τους δικαιούχους της χορηγηθείσας με βάση το καθεστώς του άρθρου 1 ενίσχυσης, η οποία τους χορηγήθηκε παρανόμως.

2. Η ανάκτηση εκτελείται αμελλητί σύμφωνα με τις διαδικασίες του εσωτερικού δικαίου, υπό τον όρο ότι αυτές επιτρέπουν την άμεση και ουσιαστική εκτέλεση της απόφασης. Η υπό ανάκτηση ενίσχυση συμπεριλαμβάνει τους τόκους που υπολογίζονται από την ημερομηνία κατά την οποία η ενίσχυση τέθηκε στη διάθεση των δικαιούχων έως την ημερομηνία της ουσιαστικής της ανάκτησης. Οι τόκοι υπολογίζονται με βάση το επιτόκιο αναφοράς που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό του ισοδύναμου ενίσχυσης στα πλαίσια των ενισχύσεων περιφερειακού σκοπού.»

12. Προκειμένου να υπάρξει συμμόρφωση προς την προσβαλλόμενη απόφαση, ανεστάλη κατ' αρχάς το επίδικο σύστημα ενισχύσεων από το φορολογικό έτος 2001. Στη συνέχεια, με το νομοθετικό διάταγμα 282/02 της 24ης Δεκεμβρίου 2002, που μετατράπηκε αργότερα στον νόμο 27 της 21ης Φεβρουαρίου 2003, για διατάξεις επείγουσας φύσεως στον τομέα «κοινοτικών και φορολογικών υποχρεώσεων, της εισπράξεως και των διαδικασιών τηρήσεως λογιστικής» [4], ζητήθηκε από τις τράπεζες οι οποίες είχαν επωφεληθεί από το επίδικο σύστημα ενισχύσεων να καταβάλουν εκ των υστέρων εντόκως ποσό φόρου ίσο προς το ποσό των φόρων που συνεπεία των επίδικων μέτρων δεν είχαν καταβληθεί κατά τα οικεία φορολογικά έτη (στο εξής: εθνική ανάκτηση φόρων).

Γ — *Η κύρια δίκη και τα προδικαστικά ερωτήματα*

13. Στις θιγόμενες από την ανάκτηση τράπεζες περιλαμβάνεται η Unicredito, η οποία προέκυψε από τη συγχώνευση έξι πρώην αυτοτελών τραπεζών που είχαν επωφεληθεί από τις προβλεπόμενες από τα επίδικα μέτρα φορολογικών ελαφρύνσεων.

14. Υπό κρίση στην κύρια δίκη είναι η προσφυγή που άσκησε η Unicredito κατά της σιωπηρής αρνητικής αποφάσεως της Agenzia επί του αιτήματός της να της επιστραφούν οι φόροι και οι τόκοι συνολικού ύψους 244 712 646,05 ευρώ που κατέβαλε αρχικώς συνεπεία της εθνικής ανακτήσεως.

15. Προς στήριξη του αιτήματός της επιστροφής, η Unicredito προβάλλει στο πλαίσιο της κύριας δίκης ότι το επίδικο σύστημα

4 — Suppl. ord. Nr. 29 στη *GURI* Nr. 44 της 22ας Φεβρουαρίου 2003.

ενισχύσεων δεν είναι τίποτε άλλο από την προέκταση νόμων όπως του νόμου Amato, που είχαν εκδοθεί αρκετά χρόνια πριν και δεν πλήττει τον ανταγωνισμό ή την αγορά, διότι όλες οι τράπεζες —συμπεριλαμβανομένων και των υποκαταστημάτων αλλοδαπών τραπεζών— μπορούσαν να επωφεληθούν των φορολογικών ελαφρύνσεων, ενώ η διαφορετική μεταχείριση έναντι άλλων κλάδων δραστηριότητας δικαιολογείται αντικειμενικώς. Η Unicredito βάλλει περαιτέρω κατά της αναδρομικότητας των φορολογικών νόμων, με τους οποίους διατάσσεται η ανάκτηση, η οποία στην ιταλική έννομη τάξη υπόκειται στα όρια της τηρήσεως αρχών όπως της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου. Η προσβαλλόμενη απόφαση αντιφάσκει προς την υποστηριζόμενη σε σχέση με τον νόμο Amato ερμηνεία. Τέλος, η Unicredito προβάλλει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση, στην οποία στηρίζεται η εθνική ανάκτηση των μη καταβληθέντων φόρων, είναι παράνομη. Επικουρικώς, η Unicredito ζήτησε στο πλαίσιο της κύριας δίκης να υποβληθούν τα ερωτήματα περί του κύρους και της ερμηνείας, τα οποία όντως υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο.

16. Το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι τα κοινοτικής φύσεως προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν την εθνική ανάκτηση φόρων ορθώς τίθενται υπό τη διττή έποψη του συμβατού της διατάξεως εσωτερικού δικαίου προς τις κοινοτικές αρχές της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της αναλογικότητας.

17. Το αιτούν δικαστήριο εξετάζει το επίδικο μέτρο και τους σκοπούς του υπό την έποψη της υπάρξεως δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και αναφέρεται εν προκειμένω προ πάντων στη συνεχές της αλληλουχίας εντός της οποίας εντάσσεται αυτό το μέτρο σε σχέση με τον νόμο Amato, καθώς και στο ότι η Επιτροπή δεν αμφισβήτησε τον νόμο Amato.

18. Το αιτούν δικαστήριο τονίζει επίσης ότι η δυνατότητα υπαγωγής στο επίδικο ευεργετικό μέτρο απετέλεσε μία από τις προϋποθέσεις, βάσει των οποίων οι τράπεζες σχημάτισαν την κρίση τους περί του οικονομικώς εφικτού των πράξεων συγχωνεύσεως. Επομένως, μεταβολή του φορολογικού συστήματος που είχε θεσπισθεί με τα επίδικα μέτρα επιδρά αρνητικά στη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα, αν ληφθεί υπόψη το ύψος του αναζητουμένου ποσού, και, πάντως, μεταβάλλει άδικα τα κριτήρια εκτιμήσεως στα οποία στηρίχτηκαν επιχειρηματικές αποφάσεις που έχουν ήδη εκτελεσθεί. Κατά συνέπεια, η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη αποκλείει αναδρομική ισχύ της προσβαλλόμενης αποφάσεως.

19. Όσον αφορά την αρχή της αναλογικότητας, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι δεν μπορεί ορθολογικά να εξηγηθεί γιατί την επαναφορά της προτέρας καταστάσεως μπορεί να επιφέρει η ανάκτηση ολόκληρης της διαφοράς του φόρου και όχι απλώς μέρους αυτής.

20. Με αυτά τα δεδομένα, η Commissione tributaria provinciale di Genova υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα ερωτήματα για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως:

1) Είναι η [επίμαχη απόφαση] ανίσχυρη και ασυμβίβαστη προς το κοινοτικό

δίκαιο, καθόσον οι διατάξεις του νόμου [461/98 και του διατάγματος 153/99] περί τραπεζών, αντιθέτως προς ό,τι έκρινε η Επιτροπή των ΕΚ, είτε συμβιβάζονται προς την κοινή αγορά, είτε, εν πάση περιπτώσει, υπάγονται στις παρεκκλίσεις του άρθρου 87, παράγραφος 3, στοιχεία β' και γ', ΕΚ;

2) Ειδικότερα, είναι το άρθρο 4 της [επίμαχης αποφάσεως] ανίσχυρο και ασυμβίβαστο προς το κοινοτικό δίκαιο, καθόσον η Επιτροπή:

α) παρέβη την εκ του άρθρου 253 ΕΚ υποχρέωσή της προς επαρκή αιτιολόγηση;

β) παραβίασε την αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης;

γ) παραβίασε την αρχή της αναλογικότητας;

3) Εν πάση περιπτώσει, κωλύει η ορθή ερμηνεία των άρθρων 87 επ. ΕΚ, του άρθρου 14 του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 και των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου, ειδικότερα δε των αρχών [της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, της ασφάλειας δικαίου και της αναλογικότητας], την εφαρμογή του άρθρου 1 του [διατάγματος 282/02];

Δ — *Οι διαδικασίες ενώπιον των κοινοτικών δικαστηρίων*

21. Πρέπει να επισημανθεί ότι η προσβαλλόμενη απόφαση αποτελεί το αντικείμενο διάφορων διαδικασιών τόσο ενώπιον του Δικαστηρίου όσο και ενώπιον του Πρωτοδικείου.

22. Στην υπόθεση C-66/02, επί της οποίας ομοίως αναπτύσσω προτάσεις σήμερα —στις οποίες επίσης θα αναφέρομαι, παραθέτοντας τα εκεί σημεία—, υπό κρίση είναι η κατατεθείσα στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 28 Φεβρουαρίου 2002 προσφυγή ακυρώσεως της Ιταλικής Δημοκρατίας κατά της Επιτροπής[5]. Η υπόθεση αυτή και η υπό κρίση υπόθεση εξετάστηκαν από κοινού κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου.

23. Εξάλλου, στην υπόθεση C-336/04 υποβλήθηκαν με διάταξη περί παραπομπής της Commissione Tributaria Provinciale di Por-

5 — ΕΕ 2002, C-109, σ. 33. Προτάσεις της 8ης Σεπτεμβρίου 2005 στην εκκρεμούσα υπόθεση C-66/02 (Ιταλία κατά Επιτροπής).

denone, της 14ης Ιουλίου 2004, τα ίδια κατ' ουσίαν με τα εν προκειμένω ερωτήματα για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως [6]. Η διαδικασία αυτή ανεστάλη με διάταξη του Προέδρου της 10ης Σεπτεμβρίου 2004 έως ότου εκδοθεί απόφαση στις υποθέσεις C-66/02 και C-148/04.

III — Το αντικείμενο και το παραδεκτό της διαδικασίας και των προδικαστικών ερωτημάτων

Α — *Επί του παραδεκτού της διαδικασίας σε σχέση με την προσφυγή ενώπιον του Πρωτοδικείου*

24. Τέλος, στις 21 Φεβρουαρίου 2002 ασκήθηκε από την Associazione Bancaria Italia (ABI), ένα σύνδεσμο τραπεζών που εκπροσωπεί επίσης την Unicredito, όπως και από έξι άλλες τράπεζες, προσφυγή ακυρώσεως κατά της προσβαλλόμενης αποφάσεως ενώπιον του Πρωτοδικείου [7]. Η εκδίκαση των επτά αυτών προσφυγών ακυρώσεως ανεστάλη με διατάξεις του Πρωτοδικείου της 9ης Ιουλίου 2003, έως ότου εκδοθεί η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-66/02.

25. Στην υπό κρίση υπόθεση, παρατηρήσεις γραπτώς και προφορικώς διατύπωσαν η Επιτροπή και η Ιταλική Κυβέρνηση. Στη συνέχεια, καθόσον απαιτείται, θα εκτεθούν χωριστά μόνον οι ισχυρισμοί της Unicredito. Οι ισχυρισμοί της Ιταλικής Δημοκρατίας, η οποία αναφέρθηκε προ πάντων στο δικόγραφο της προσφυγής της στην υπόθεση C-66/02, και της Επιτροπής θα αναφερθούν ενδεχομένως στο πλαίσιο της γνώμης μου επί της υποθέσεως.

26. Η πρώτη πτυχή με την οποία ασχολήθηκε η Επιτροπή και η οποία θα μπορούσε να θέσει συνολικώς εν αμφιβόλω το παραδεκτό αυτής της διαδικασίας αφορά τη δυνατότητα, καθεαυτή, να αμφισβητηθεί, όπως εν προκειμένω, από φυσικό ή νομικό πρόσωπο μέσω της διαδικασίας για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως το κύρος αποφάσεως απευθυνόμενης σε κράτος μέλος.

27. Συναφώς, επιβάλλεται κατ' αρχάς η διαπίστωση ότι, κατά πάγια νομολογία, η αίτηση προς έκδοση προδικαστικής αποφάσεως για την εκτίμηση του κύρους πράξεως των κοινοτικών οργάνων, μαζί με την προσφυγή ακυρώσεως κατά το άρθρο 230 ΕΚ και την ένσταση ελλείψεως νομιμότητας κατά το άρθρο 241 ΕΚ, εντάσσονται σ' ένα πλήρες σύστημα ένδικων βοηθημάτων και διαδικασιών που σκοπεί στον έλεγχο της νομιμότητας των πράξεων των κοινοτικών οργάνων, αναθέτοντας τον έλεγχο αυτόν στον κοινοτικό δικαστή. Στο πλαίσιο του συστήματος αυτού, τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, που δεν έχουν τη δυνατότητα, λόγω των προϋποθέσεων του παραδεκτού που θέτει το άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ,

6 — Banca Popolare FriulAdria (ΕΕ C-251, σ. 5).

7 — Υπόθεση T-36/02.

να προσβάλλουν απευθείας τις κοινοτικές πράξεις κανονιστικού χαρακτήρα, έχουν τη δυνατότητα, αναλόγως της περιπτώσεως, να προβάλλουν την ακυρότητα των πράξεων αυτών είτε, κατά τρόπο παρεμπίπτοντα δυνάμει του άρθρου 241 ΕΚ, ενώπιον του κοινοτικού δικαστή, είτε ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και να ζητούν από αυτά, δεδομένου ότι δεν είναι αρμόδια να αναγνωρίζουν την ακυρότητα των εν λόγω πράξεων, να υποβάλλουν προς τούτο προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο [8].

28. Με αυτό υποδηλώνεται ήδη ότι στο κοινοτικό σύστημα έννομης προστασίας το παραδεκτό έμμεσης προσβολής πράξεως κοινοτικού οργάνου από φυσικό ή νομικό πρόσωπο μέσω της διαδικασίας για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως εξαρτάται από το αν υφίσταται ή μπορούσε να υφίστατο η δυνατότητα απευθείας προσβολής αυτής της πράξεως ενώπιον του Πρωτοδικείου βάσει του άρθρου 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ. Κατά τούτο, το σύστημα έννομης προστασίας της Κοινότητας χαρακτηρίσθηκε επίσης σύστημα «συγκοινωνούντων δοχείων», όπου η αρμοδιότητα των κοινοτικών δικαστηρίων κανονικά αποκλείει αυτή του εθνικού δικαστηρίου και αντιστρόφως [9].

29. Η Επιτροπή αναφέρθηκε εν προκειμένω στην απόφαση του Δικαστηρίου επί της υποθέσεως C-188/92, TWD Textilwerke Deggendorf [10]. Με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο δέχτηκε ως αναγκαίο τον «αποκλεισμό της δυνατότητας του δικαιούχου ενισχύσεως, η οποία αποτελεί αντικείμενο αποφάσεως της Επιτροπής εκδοθείσας βάσει του άρθρου 93 της Συνθήκης, ο οποίος είχε το δικαίωμα προσβολής της οικείας αποφάσεως, αλλά άφησε να παρέλθει άπρακτη η προβλεπόμενη συναφώς στο άρθρο 173, τρίτο εδάφιο, της Συνθήκης αποκλειστική προθεσμία, να αμφισβητήσει τη νομιμότητά της ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων στα πλαίσια προσφυγής κατά των μέτρων που έλαβαν οι εθνικές αρχές σε εκτέλεσή της» [11].

30. Όπως, όμως, προκύπτει από αυτή την απόφαση, ο εν λόγω αποκλεισμός της δυνατότητας προσβολής μιας αποφάσεως της Επιτροπής μέσω της διαδικασίας για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως σκοπό έχει να λαμβάνεται υπόψη η αρχή της ασφάλειας δικαίου. Πρέπει να αποτρέπεται το ενδεχόμενο να παρακάμπτεται το απρόσβλητο της έναντι του ενδιαφερομένου αποφάσεως μετά την εκπνοή της προθεσμίας ασκήσεως προσφυγής που του παρέχεται κατά το άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ [12].

31. Εντούτοις, αυτό δεν ισχύει σε μια περίπτωση, όπου ο ενδιαφερόμενος άσκησε εμπροθέσμως σχετική προσφυγή ενώπιον του Πρωτοδικείου [13], πράγμα που συνέβη στην εν προκειμένω αλληλουχία με τη μορφή της ασκηθείσας ενώπιον του Πρωτοδικείου προσφυγής της ABI, από την οποία εκπροσωπείται επίσης η Unicredito.

8 — Βλ. τις αποφάσεις της 23ης Απριλίου 1986, 294/83, Les Verts κατά Κοινοβουλίου (Συλλογή 1986, σ. 1339, σκέψη 23), της 25ης Ιουλίου 2002, C-50/00 P, Unión de Pequeños Agricultores (Συλλογή 2002, σ. I-6677, σκέψη 40), καθώς και της 1ης Απριλίου 2004, C-263/02 P, Jégo-Quéré (Συλλογή 2004, σ. I-3425, σκέψη 30).

9 — Βλ. K. Lenaerts, «The Legal Protection of Private Parties under the EC Treaty: A Coherent and Complete System of Judicial Review?» στο: *Scritti in onore di Giuseppe Federico Mancini*, Vol. II (1998), 591 (598).

10 — Απόφαση της 9ης Μαρτίου 1994, C-188/92, TWD Textilwerke Deggendorf (Συλλογή 1994, σ. I-833).

11 — Σκέψη 17 αυτής της αποφάσεως.

12 — Βλ. τη σκέψη 18 της αποφάσεως.

13 — Με αυτό το πνεύμα σαφώς η απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1997, C-178/95, Wiljo (Συλλογή 1997, σ. I-585, σκέψεις 20 έως 22).

32. Επομένως, δεν υφίσταται εν προκειμένω κανένας λόγος που να κωλύει το παραδεκτό αυτής της διαδικασίας για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως.

Β — *Το αντικείμενο και το παραδεκτό των προδικαστικών ερωτημάτων*

33. Λαμβάνοντας υπόψη τη διατύπωση των προδικαστικών ερωτημάτων και τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο με τη διάταξη περί παραπομπής, η Επιτροπή εκφράζει αμφιβολίες ως προς το παραδεκτό του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος και προβάλλει ότι το Δικαστήριο δεν οφείλει να εξετάσει στη διαδικασία αυτή παράβαση του άρθρου 87 ΕΚ. Η Επιτροπή έθεσε εν προκειμένω και το ζήτημα κατά πόσον τα προβαλλόμενα στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας από την Unicredito επιχειρήματα πρέπει να ληφθούν υπόψη από το Δικαστήριο κατά την εξέταση της υποθέσεως.

34. Επιβάλλεται εκ προοιμίου η διαπίστωση ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου που προβλέπει το άρθρο 234 ΕΚ, στο Δικαστήριο απόκειται να δίνει στο αιτούν δικαστήριο μια χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί [14].

35. Συναφώς, το Δικαστήριο διατηρεί την ευχέρεια, σε περίπτωση που τα ερωτήματα δεν έχουν διατυπωθεί προσηκόντως ή υπερβαίνουν το πλαίσιο των εξουσιών που του παρέχει το άρθρο 234 ΕΚ, να εξαγάγει, από το σύνολο των στοιχείων που του παρέχει το αιτούν δικαστήριο και ιδίως από το αιτιολογικό της αποφάσεως περί παραπομπής, εκείνα τα στοιχεία του κοινοτικού δικαίου τα οποία, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς, χρειάζονται ερμηνεία [15].

36. Όσον αφορά το πλαίσιο εντός του οποίου το Δικαστήριο ασκεί τον έλεγχό του στις διαδικασίες για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, αυτό οριοθετείται κατ' αρχήν, σύμφωνα με τον διαχωρισμό των λειτουργιών μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, από το αιτούν δικαστήριο, προκύπτει δε από τη διάταξη περί παραπομπής [16]. Σε αφορώσες το κύρος διαδικασίες για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, το Δικαστήριο εξετάζει εντός αυτού του πλαισίου [17] και υπό το φως των επιχειρημάτων των μετεχόντων της διαδικασίας [18], αν υπάρχουν παράγοντες που επη-

14 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση της 17ης Ιουλίου 1997, C-334/95, Krüger (Συλλογή 1997, σ. I-4517, σκέψεις 22 και 23).

15 — Βλ. τις αποφάσεις της 17ης Ιουνίου 1997, C-105/96, Codiesel (Συλλογή 1997, σ. I-3465, σκέψη 13), και της 29ης Νοεμβρίου 1978 83/78, Pigs Marketing Board (Συλογή τόμος 1978, σ. 739, σκέψη 26).

16 — Βλ. τις αποφάσεις C-105/96 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 15), σκέψη 12, της 4ης Ιουλίου 1985, 167/84, Drünert (Συλλογή 1985, σ. 2235, σκέψη 12), και της 1ης Μαρτίου 1973, 62/72, Bollmann (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 483, σκέψη 4).

17 — Επομένως, ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο, στο πλαίσιο της διαδικασίας για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, εξαρτάται κατά κάποιον τρόπο από το εθνικό δικαστήριο ως προς τη δυνατότητα προβολής λόγων ανισχύρου. Αυτός είναι ένας από τους περιορισμούς της εν λόγω διαδικασίας σε σύγκριση με την προσφυγή ακυρώσεως, ο οποίος ώθησε τον γενικό εισαγγελέα Jacobs να θέσει με τις προτάσεις του της 21ης Μαρτίου 2002 στην υπόθεση C-50/00 P (απόφαση παρατεθείσα στην υποσημείωση 8), σημείο 102, υπό αμφισβήτηση την περιοριστική νομολογία του Δικαστηρίου για το δικαίωμα ιδιωτών προς άσκηση προσφυγής κατά το άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ.

18 — Βλ., π.χ, την απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 1991, C-16/90, Detlef Noelle (Συλλογή 1991, σ. I-5163, σκέψεις 14 έως 35). Ρητώς επίσης η απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 1978, 103/77 και 145/77, Royal Scholten-Honig (Συλλογή τόμος 1978, σ. 629, σκέψεις 16 και 17).

ρεάζουν το κύρος της επίμαχης κοινοτικής πράξεως. Πρέπει να επισημανθεί επίσης εν προκειμένω ότι, όπως διαπίστωσε το Δικαστήριο, τα στοιχεία που περιέχονται στις περί παραπομπής αποφάσεις δεν χρησιμεύουν απλώς στο να επιτρέπουν στο Δικαστήριο να δίδει χρήσιμες απαντήσεις, αλλά και στο να παρέχουν την δυνατότητα στις κυβερνήσεις των κρατών μελών, καθώς και στους λοιπούς ενδιαφερομένους διαδίκους όπως την Επιτροπή, να καταθέτουν τις παρατηρήσεις τους σύμφωνα με το άρθρο 20 του Οργανισμού του Δικαστηρίου [19].

37. Εν προκειμένω, εντούτοις, το Δικαστήριο θεώρησε επαρκές, παραδείγματος χάριν, ότι από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως προς το κύρος μιας πράξεως κοινοτικού οργάνου, ενώ έλαβε συναφώς υπόψη ότι οι γραπτές παρατηρήσεις μπορούν να συμπληρωθούν και να ολοκληρωθούν κατά την προφορική διαδικασία [20].

38. Τέλος, πρέπει να υπενθυμισθεί ότι το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος, όταν προδήλως προκύπτει ότι η ερμηνεία ή ο έλεγχος των κοινοτικών διατάξεων που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης [21].

39. Σε σχέση με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, η Επιτροπή υποστήριξε κατ' ουσίαν ότι στην κύρια δίκη πρόκειται απλώς και μόνο για το ανίσχυρο της εντολής ανακτήσεως που περιέχεται στην προσβαλλόμενη απόφαση, όχι δε για το κύρος της αποφάσεως αυτής στο σύνολό της.

40. Η Unicredito υποστήριξε στο πλαίσιο της κύριας δίκης ότι η προσβαλλόμενη απόφαση, εφαρμογή της οποίας συνιστά η εθνική ανάκτηση φόρων, είναι παράνομη, προβάλλοντας, όπως συνάγεται από τη διάταξη περί παραπομπής, και επιχειρήματα που δεν αφορούν μόνο την εντολή ανακτήσεως, αλλά και τον χαρακτηρισμό του επίδικου μέτρου ως ενισχύσεως. Συναφώς, επιβάλλλεται η διαπίστωση ότι η υποχρέωση επιστροφής της φορολογικής ελαφρύνσεως που χορηγήθηκε με το επίδικο μέτρο τελεί επίσης σε φανερή συνάρτηση με το ζήτημα του χαρακτηρισμού αυτού του μέτρου ως ενισχύσεως. Επομένως, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα προδήλως δεν στερείται συνδέσμου με το αντικείμενο της κύριας δίκης.

41. Εξάλλου, από τη διατύπωση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, καθώς και από τα στοιχεία που περιέχονται στη διάταξη περί παραπομπής —ιδίως από τα παρατιθέμενα σ' αυτή επιχειρήματα της Unicredito— προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως προς το κύρος της προσβαλλόμενης αποφάσεως υπό το πρίσμα του συμβατού προς την κοινή αγορά ή της εφαρμογής του άρθρου 87 ΕΚ.

19 — Μεταξύ άλλων, απόφαση της 1ης Απριλίου 1982, 141/81 έως 143/81, Gerrit Holdijk κ.λπ. (Συλλογή 1982, σ. 1299, σκέψη 6).

20 — Βλ. αυτόθι τη σκέψη 7. Βλ. επίσης τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Jacobs της 4ης Δεκεμβρίου 1997, C-162/96, Racke (απόφαση της 16ης Ιουνίου 1998, Συλλογή 1998, σ. I-3655, σημείο 67).

21 — Μεταξύ άλλων, οι αποφάσεις της 13ης Μαρτίου 2001, C-379/98, PreussenElektra (Συλλογή 2001, σ. I-2099, σκέψη 39), της 22ας Ιανουαρίου 2002, C-390/99, Canal Satélite Digital (Συλλογή 2002, σ. I-607, σκέψη 19), καθώς και της 6ης Ιουνίου 2000, C-281/98, Angonese (Συλλογή 2000, σ. I-4139, σκέψη 18).

42. Κατά τούτο, δεν προκύπτει κανένας λόγος για να θεωρηθεί απαράδεκτο το πρώτο προδικαστικό ερώτημα.

43. Κατόπιν, η Επιτροπή προέβαλε ότι δεν επιτρέπεται να ερωτάται το Δικαστήριο στο πλαίσιο αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως κατά το άρθρο 234 ΕΚ για το αν συμβιβάζεται μια κρατική ενίσχυση ή ένα εθνικό σύστημα ενισχύσεων προς την κοινή αγορά.

44. Βεβαίως, πρέπει να συμφωνήσουμε με την Επιτροπή ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να ερωτάται γενικώς για το συμβατό ενός εθνικού συστήματος ενισχύσεων προς την κοινή αγορά και ότι η εκτίμηση του συμβατού μέτρων περί ενισχύσεων ή συστήματος ενισχύσεων προς την κοινή αγορά εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής[22]. Εντούτοις, η διαπίστωση ότι πρόκειται για ασυμβίβαστη προς την κοινή αγορά ενίσχυση στηρίζεται στην πραγματικότητα —εκτός του λιγότερο σημαντικού στην ουσία ζητήματος του αν πληρούνται οι τεθείσες με το άρθρο 87, παράγραφος 2, ΕΚ κατά νόμο εξαιρέσεις[23]— σε δύο συστατικά στοιχεία, ήτοι, αφενός, στον χαρακτηρισμό μιας ρυθμίσεως ως ενισχύσεως σύμφωνα με τα στοιχεία του πραγματικού της κατά το άρθρο 87, παράγραφος 1, ΕΚ απαγορεύσεως των ενισχύσεων και, αφετέρου, στην εκτίμηση του αν υφίστανται οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή των αναφερομένων στο άρθρο 87, παράγραφος 3, ΕΚ εξαιρέσεων[24]. Το Δικαστήριο, πρώτον, μπορεί εν προκειμένω να εξετάσει αν το επίμαχο μέτρο ενισχύσεως ή σύστημα ενισχύσεων πρέπει σύμφωνα με το άρθρο 87, παράγραφος 1, ΕΚ να χαρακτηρισθεί ως ενίσχυση κατά την έννοια αυτής της διατάξεως. Η Επιτροπή, δεύτερον, διαθέτει μεν ως προς την εφαρμογή των προβλεπουσών εξαιρέσεις διατάξεων κατά το άρθρο 87, παράγραφος 3, ΕΚ ευρεία εξουσία εκτιμήσεως, η άσκηση της οποίας προϋποθέτει σύνθετες εκτιμήσεις οικονομικής και κοινωνικής φύσεως[25] και το Δικαστήριο δεν μπορεί επομένως να υποκαθιστά την Επιτροπή στην κρίση της[26], ούτε μπορεί, ως εκ τούτου, να κρίνει αν ένα μέτρο ενισχύσεως συνάδει τελικώς προς την κοινή αγορά. Όμως, η εκτίμηση αυτή της Επιτροπής υπόκειται παρά ταύτα στον —έστω και σημαντικά περιορισμένο— έλεγχο του Δικαστηρίου[27].

45. Το Δικαστήριο πρέπει να μπορεί να κάνει χρήση των σκιαγραφηθεισών δυνατοτήτων του ελέγχου ως προς τη διαπίστωση του συμβατού ενός μέτρου ενισχύσεως με την κοινή αγορά —ιδίως όσον αφορά την αναγκαία συνοχή μεταξύ της προσφυγής ακυρώσεως και της διαδικασίας για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς

22 — Βλ. τη διάταξη της 24ης Ιουλίου 2003, C-297/01, Sicilcassa και Graci (Συλλογή 2003, σ. I-7849, σκέψη 47).

23 — Βλ. Heidenhain, *Handbuch des Europäischen Beihilfenrechts*, 2003, σ. 192, σημείο 2.

24 — Ο Heidenhain τις χαρακτηρίζει στο ίδιο χωρίο ως «αναγόμενες στη διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής» περιπτώσεις εξαιρέσεως.

25 — Μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 24ης Φεβρουαρίου 1987, 310/85, Deufil κατά Επιτροπής (Συλλογή 1987, σ. 901, σκέψη 18), της 8ης Μαρτίου 1988, 62/87 και 72/87, Exécutif regional wallon και SA Glaverbel κατά Επιτροπής (Συλλογή 1988, σ. 1573), και της 29ης Απριλίου 2004, C-372/97, Ιταλία κατά Επιτροπής (Συλλογή 2004, σ. I-3679, σκέψη 83).

26 — Μεταξύ άλλων, η απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 1997, C-169/95, Ισπανία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1997, σ. I-135, σκέψη 34).

27 — Βλ. συναφώς, μεταξύ άλλων, την απόφαση C-372/97 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 25), σκέψη 83).

το κύρος κοινοτικής πράξεως εντός του κοινοτικού συστήματος έννομης προστασίας— στο πλαίσιο επίσης της διαδικασίας για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς το κύρος κοινοτικής πράξεως[28].

46. Επομένως, έχω την άποψη ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα δεν είναι απαράδεκτο και ότι το αιτούν δικαστήριο με το ερώτημα αυτό ζητεί από το Δικαστήριο να εξετάσει το κύρος της προσβαλλόμενης αποφάσεως αναφορικά με την ύπαρξη παραβάσεως του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ και του άρθρου 87, παράγραφος 3, ΕΚ.

47. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά προφανώς το Δικαστήριο αν λόγω παραβάσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως, παραβιάσεως της αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και/ή της αρχής της αναλογικότητας συνάγεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι ανίσχυρη.

48. Με το τρίτο ερώτημα, το οποίο διατυπώνεται ως ερώτημα για την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, το αιτούν δικαστήριο ερωτά προφανώς και πάλι για το συμβατό προς τις αναφερθείσες στο πλαίσιο των δύο πρώτων προδικαστικών ερωτημάτων διατάξεις και αρχές του κοινοτικού δικαίου, αυτή τη φορά όμως σε σχέση με την εθνική ανάκτηση φόρων.

28 — Βλ. την απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 1985 στην υπόθεση 112/83, Société des produits de maïs (Συλλογή 1985, σ. 719, σκέψη 17).

49. Επομένως, στη συνέχεια πρέπει κατ' αρχάς να εξετασθεί αν συνάγεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι ανίσχυρη για τους ακόλουθους λόγους: Παράβαση του άρθρου 87 (παράγραφοι 1 και 3) ΕΚ, παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως, καθώς και παραβίαση των αρχών της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της αναλογικότητας.

IV — Επί του πρώτου και του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος (εξέταση του κύρους)

A — *Παράβαση του άρθρου 87 ΕΚ*

1) Επί της νομιμότητας του χαρακτηρισμού του επίδικου μέτρου ως ενισχύσεως κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ

α) Τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο και τα βασικά επιχειρήματα των μετεχόντων στη διαδικασία

50. Κατ' αρχάς, το αιτούν δικαστήριο ενδιαφέρεται για το κύρος της προσβαλλόμενης αποφάσεως από την άποψη του αν η Επιτροπή ορθώς χαρακτήρισε τα επίδικα μέτρα ως ενισχύσεις κατά την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ. Η *Unicredito*

προβάλλει με τα ίδια επιχειρήματα που προέβαλε η Ιταλική Κυβέρνηση στην υπόθεση C-66/02, στα οποία μπορώ εν προκειμένω να παραπέμψω [29], ότι το επίδικο μέτρο δεν εμφανίζει τα χαρακτηριστικά της παροχής πλεονεκτήματος, του κρατικού χαρακτήρα των πόρων, της επιλεκτικότητας του χορηγηθέντος πλεονεκτήματος, καθώς και του επηρεασμού του ανταγωνισμού και του εμπορίου μεταξύ κρατών μελών. Ιδιαιτέρως, βάλλει κατά της διαπιστώσεως, με την αιτιολογική σκέψη 33 της προσβαλλόμενης αποφάσεως, ότι το επίδικο μέτρο δεν είναι ουδέτερο από την άποψη του σχετικού μεγέθους των εμπλεκομένων επιχειρήσεων. Εξάλλου, κακώς η Επιτροπή δεν χρησιμοποίησε την έννοια της ενισχύσεως de minimis, μολονότι η ίδια αναγνωρίζει ότι ορισμένα μέτρα μπορούν σε ορισμένες μεμονωμένες περιπτώσεις να μην υπερβαίνουν τις οριακές τιμές de minimis.

β) Εκτίμηση

51. Εκ προοιμίου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι —όπως εξέθεσε και η Επιτροπή στην αιτιολογική σκέψη 29 της προσβαλλόμενης αποφάσεως— αντικείμενο της προσβαλλόμενης αποφάσεως είναι όχι ατομικές ενισχύσεις, αλλά το (επίδικο) σύστημα ενισχύσεων καθεαυτό. Κατά τη νομολογία, η Επιτροπή μπορεί να περιοριστεί «αφηρημένα» στη μελέτη των γενικών χαρακτηριστικών ενός συστήματος ενισχύσεων για να διαπιστώσει αν εμπεριέχει βάσει αυτών των χαρακτηριστικών στοιχεία ενισχύσεως [30]. Το κύρος της προσβαλλόμενης αποφάσεως δεν μπορεί επομένως να τεθεί εν αμφιβόλω μέσω αναφοράς σε ατομικές ενισχύσεις ή περιπτώσεις εφαρμογής, όπως παραδείγματος χάριν συγκεκριμένα αυτές της Unicredito. Αντικείμενο, επομένως, της εξετάσεως είναι το αν το αποτελούν μέρος του επίδικου συστήματος ενισχύσεων επίδικο μέτρο, από το οποίο επωφελήθηκε η Unicredito, ορθώς, λόγω των γενικών του χαρακτηριστικών, θεωρήθηκε από την Επιτροπή ως κρατική ενίσχυση κατά το άρθρο 87, παράγραφος 1, ΕΚ.

52. Όσον αφορά αυτό το ζήτημα, πρέπει κατ' αρχάς να υπενθυμισθεί ότι το άρθρο 87, παράγραφος 1, ΕΚ ορίζει τις ρυθμιζόμενες στη Συνθήκη κρατικές ενισχύσεις ως ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές.

53. Επομένως, κατά πάγια νομολογία, καθοριστική για τον χαρακτηρισμό ενός μέτρου ως ενισχύσεως κατά την έννοια αυτού του άρθρου είναι η συνδρομή των ακόλουθων σωρευτικών προϋποθέσεων: i) το μέτρο πρέπει να χορηγεί μονομερώς πλεονέκτημα σε ορισμένες επιχειρήσεις ή σε ορισμένους κλάδους παραγωγής, ii) το πλεονέκτημα πρέπει να χορηγείται άμεσαή έμμεσα από

29 — Βλ. ιδίως τα σημεία 40 έως 46 και 85 έως 88 των προτάσεών μου στην υπόθεση C-66/02 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 5).

30 — Βλ. ως προς την εξέταση ενός τέτοιου «προγράμματος ενισχύσεων», μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 17ης Ιουνίου 1999, C-75/97, Βέλγιο κατά Επιτροπής, «Maribel», (Συλλογή 1999, σ. I-3671, σκέψη 48), και της 14ης Οκτωβρίου 1987, 248/84, Γερμανία κατά Επιτροπής (Συλλογή 1987, σ. 4013, σκέψη 18).

κρατικούς πόρους, iii) το μέτρο πρέπει να νοθεύει ή να απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό και, iv), πρέπει να μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών [31].

54. Εξέτασα ήδη με τις προτάσεις μου στην υπόθεση C-66/02 αν η Επιτροπή ορθώς θεωρεί με την προσβαλλόμενη απόφαση ότι υφίστανται αυτά τα χαρακτηριστικά στοιχεία σε σχέση με το επίδικο σύστημα ενισχύσεων, το οποίο περιλαμβάνει και το επίδικο μέτρο, και κατέληξα ότι η απάντηση πρέπει να είναι καταφατική.

55. Επομένως, μπορούν εδώ να αναφερθούν τα σχετικά χωρία: Ως προς την ύπαρξη πλεονεκτήματος, παραπέμπω στα όσα εκθέτω στα σημεία 47 έως 57 των εν λόγω προτάσεων, όπου διατυπώνω ιδίως τις απόψεις μου και για το επίδικο μέτρο, όσον δε αφορά το στοιχείο της χορηγήσεως πλεονεκτήματος από κρατικούς πόρους, στα όσα εκθέτω στα σημεία 63 και 64 των εν λόγω προτάσεων. Για του λόγους που εξέθεσα στη συνέχεια στα σημεία 65 έως 84 των εν λόγω προτάσεων, θεωρώ επίσης το επίδικο μέτρο —εν πάση περιπτώσει σε επίπεδο τομέα— επιλεκτικό. Επομένως, όπως εξέθεσα περαιτέρω στα σημεία 82 και 83 των εν λόγω προτάσεων, παρέλκει ιδίως να εξετασθεί αν το επίδικο μέτρο είναι επιπλέον επιλεκτικό εντός του τομέα, ήτοι, για παράδειγμα, από την άποψη του μεγέθους των τραπεζών. Τέλος, ως προς το ζήτημα αν η Επιτροπή μπορούσε ορθώς να λάβει ως βάση ότι υφίσταται νόθευση του ανταγωνισμού και επηρεασμός του εμπορίου, παραπέμπω στα όσα εκθέτω στα σημεία 89 έως 99 των εν λόγω προτάσεων.

56. Όσον αφορά, τέλος, τον ισχυρισμό της Unicredito, ότι ορισμένα μέτρα μπορούν σε ορισμένες μεμονωμένες περιπτώσεις να μην υπερβαίνουν τις οριακές τιμές de minimis, αρκεί η παρατήρηση ότι, όπως εξέθεσα, αντικείμενο της προσβαλλόμενης αποφάσεως είναι όχι ατομικές ενισχύσεις, αλλά ένα σύστημα ενισχύσεων καθεαυτό, το δε γεγονός ότι ενισχύσεις, οι οποίες χορηγήθηκαν βάσει αυτού του συστήματος ενισχύσεων, δεν υπερβαίνουν ενδεχομένως σε μεμονωμένες περιπτώσεις τις οριακές τιμές de minimis στερείται σημασίας [32].

57. Επομένως, διαπιστώνεται ότι ο λόγος ακυρότητας που αντλείται από παράβαση του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ είναι αβάσιμος.

γ) Επί του ζητήματος της νομιμότητας της προσβαλλόμενης αποφάσεως αναφορικά με την εφαρμογή του άρθρου 87, παράγραφος 3, στοιχεία β' και γ', ΕΚ

i) Τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο και τα βασικά επιχειρήματα των μετεχόντων στη διαδικασία

58. Η *Unicredito* υποστηρίζει περαιτέρω —πράγμα στο οποίο επίσης αναφέρθηκε το

31 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 24ης Ιουλίου 2003, C-280/00, Altmark Trans και Regierungspräsidium Magdeburg (Συλλογή 2003, σ. I-7747, σκέψη 75), και της 3ης Μαρτίου 2005, C-172/03, Heiser (Συλλογή 2005, σ. I-1627, σκέψη 27).

32 — Βλ. ανωτέρω το σημείο 51.

αιτούν δικαστήριο— ότι η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 87, παράγραφος 3, στοιχεία β' και γ', ΕΚ. Συγκεκριμένα, τα επίδικα μέτρα σκοπό έχουν την προώθηση της πλήρους και οριστικής ιδιωτικοποιήσεως του ιταλικού τραπεζικού τομέα και, επομένως, έπρεπε να θεωρηθούν ως συμβατές προς την κοινή αγορά «ενισχύσεις για την προώθηση σημαντικών σχεδίων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος» ή «ενισχύσεις για την προώθηση της αναπτύξεως ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων» κατά την έννοια αυτών των διατάξεων.

ii) Εκτίμηση

59. Όπως εξέθεσα ανωτέρω, η Επιτροπή διαθέτει ως προς την εφαρμογή του άρθρου 87, παράγραφος 3, ΕΚ ευρεία εξουσία εκτιμήσεως, η άσκηση της οποίας προϋποθέτει σύνθετες εκτιμήσεις οικονομικής και κοινωνικής φύσεως και ως εκ τούτου το Δικαστήριο δεν μπορεί να υποκαθιστά την αρμόδια αρχή στην κρίση της [33].

60. Επομένως, δεν εμπίπτει στα καθήκοντα του Δικαστηρίου να διαπιστώνει αν μια κρατική ενίσχυση πρέπει ή θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι συμβιβάζεται προς την κοινή αγορά [34].

61. Αντιθέτως, ο δικαστικός έλεγχος της ασκήσεως της εξουσίας εκτιμήσεως της Επιτροπής περιορίζεται στην επαλήθευση της τηρήσεως των δικονομικών κανόνων και της υποχρεώσεως αιτιολογίας, καθώς και στον έλεγχο της ακρίβειας των πραγματικών περιστατικών που ελήφθησαν υπόψη και της απουσίας πλάνης περί το δίκαιο, πρόδηλης πλάνης περί την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών ή καταχρήσεως εξουσίας [35].

62. Καθόσον η Unicredito προβάλλει ελαττώματα αιτιολογίας της αποφάσεως, παραπέμπω στα όσα εκθέτω κατωτέρω στο σημείο 89 επ. Κατά τα λοιπά, τα επιχειρήματα της Unicredito σε σχέση με το άρθρο 87, παράγραφος 3, ΕΚ αντιστοιχούν κατ' ουσίαν προς αυτά της Ιταλικής Κυβερνήσεως, τα οποία αξιολόγησα στα σημεία 113 έως 125 των προτάσεών μου στην υπόθεση C-66/02, όπου κατέληξα στο συμπέρασμα ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι εν προκειμένω σύννομη.

63. Επομένως, κατά την άποψή μου, δεν υπάρχει εν προκειμένω κανένα στοιχείο που να συνηγορεί υπέρ του ότι η απόφαση πάσχει νομικό ελάττωμα αναφορικά με την εφαρμογή του άρθρου 87, παράγραφος 3, ΕΚ.

33 — Βλ. ανωτέρω το σημείο 44 και την παρατιθέμενη εκεί νομολογία.

34 — Βλ. επίσης τη διάταξη C-297/01 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 22), σκέψη 47.

35 — Μεταξύ άλλων, η απόφαση C-372/97 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 25), σκέψη 83.

2) Παραβίαση των αρχών της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου

α) Τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο και τα βασικά επιχειρήματα των μετεχόντων στη διαδικασία

64. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται περαιτέρω αν η εντολή ανακτήσεως με την προσβαλλόμενη απόφαση συνιστά παραβίαση των αρχών της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου. Επισημαίνει με τη διάταξη περί παραπομπής ότι το επίδικο μέτρο εντάσσεται στη λογική και τη χρονική συνέχεια του νόμου Amato, τον οποίο η ίδια η Επιτροπή θεώρησε νόμιμο ή συμβατό προς το άρθρο 87 ΕΚ. Προφανές πρόβλημα δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και ασφάλειας δικαίου προκύπτει επίσης από το ότι η δυνατότητα αποκομίσεως οφέλους από το επίδικο σύστημα ενισχύσεων απετέλεσε μία από τις προϋποθέσεις, βάσει των οποίων οι τράπεζες σχημάτισαν την κρίση τους περί του οικονομικώς εφικτού των οικείων πράξεων συγχωνεύσεως.

65. Επομένως, το αιτούν δικαστήριο επανέλαβε κατ' ουσίαν ως προς αυτό το σημείο τα επιχειρήματα της Unicredito, με τα οποία αυτή υποστηρίζει ότι η ομοιότητα από απόψεως σκοπού και περιεχομένου του επίδικου συστήματος ενισχύσεων προς τον νόμο Amato δημιουργεί τεκμήριο συμβατού με το άρθρο 87 ΕΚ. Η συμπεριφορά της Επιτροπής σε σχέση με τον νόμο Amato συνιστά, κατά την Unicredito, «εξαιρετική περίπτωση» δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, η οποία μπορεί, κατά το άρθρο 14, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999, να προστατεύει τις επιχειρήσεις από την ανάκτηση της ενισχύσεως. Εξάλλου, πλανάται η Επιτροπή, θεωρώντας ότι αποκλειστικά οι διατάξεις του άρθρου 7, παράγραφοι 1 και 2, του νόμου Amato αποτελούν τη βάση για τη δημιουργία δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Όλως αντιθέτως, η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη μπορεί να δημιουργείται σε συνάρτηση με το φορολογικό μέτρο του άρθρου 7, παράγραφος 3, του νόμου Amato, διότι η εφαρμογή αυτής της διατάξεως ομοιάζει πολύ προς αυτή των άρθρων 22 και 23 του νόμου Ciampi.

β) Εκτίμηση

66. Το Δικαστήριο έχει χαρακτηρίσει την κατάργηση μιας παράνομης ενισχύσεως μέσω ανακτήσεως ως τη «λογική συνέπεια» του παράνομου χαρακτήρα της[36]. Κατά το άρθρο 14, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999, η Επιτροπή δεν μπορεί δεν απαιτεί ανάκτηση της ενίσχυσης εάν αυτό αντίκειται σε κάποια γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου.

67. Όσον αφορά την αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, πρέπει κατ' αρχάς να επισημανθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, ένα κράτος μέλος του οποίου οι αρχές έχουν χορηγήσει ενίσχυση κατά παράβαση των διαδικαστικών κανόνων του άρθρου 88 ΕΚ δεν μπορεί να επικαλεστεί τη δικαιολογη-

36 — Μεταξύ άλλων, αποφάσεις C-75/97 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 30), σκέψη 64, και της 21ης Μαρτίου 1990, 142/87, Βέλγιο κατά Επιτροπής (Συλλογή 1990, σ. I-959, σκέψη 66).

μένη εμπιστοσύνη της αποδέκτριας επιχειρήσεως για να απαλλαγεί από την υποχρέωση λήψεως των αναγκαίων μέτρων για την εκτέλεση αποφάσεως της Επιτροπής που το υποχρεώνει να αναζητήσει την ενίσχυση. Πράγματι, εάν γινόταν δεκτή η δυνατότητα αυτή, τούτο θα αφαιρούσε κάθε πρακτική αποτελεσματικότητα από τις διατάξεις των άρθρων 87 ΕΚ και 88 ΕΚ, στο μέτρο που οι εθνικές αρχές θα μπορούσαν έτσι να στηριχθούν στη δική τους παράνομη συμπεριφορά για να ματαιώσουν την αποτελεσματικότητα των αποφάσεων που εξέδωσε η Επιτροπή βάσει αυτών των διατάξεων [37].

68. Πάντως, κατά πάγια νομολογία, δεν μπορεί να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο οι αποδέκτριες επιχειρήσεις της παράνομης ενισχύσεως να επικαλεστούν τις εξαιρετικές περιστάσεις που στήριξαν δικαιολογημένα την εμπιστοσύνη τους στον νόμιμο χαρακτήρα της ενισχύσεως αυτής [38]. Λαμβανομένου υπόψη του επιτακτικού χαρακτήρα του ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων που πραγματοποιεί η Επιτροπή δυνάμει του άρθρου 93 της Συνθήκης, δεν δικαιολογείται, κατ' αρχήν, η εμπιστοσύνη των αποδεκτριών επιχειρήσεων της ενισχύσεως όσον αφορά τη νομιμότητα της ενισχύσεως αυτής παρά μόνον αν η ενίσχυση χορηγήθηκε τηρουμένης της διαδικασίας που προβλέπει το άρθρο αυτό· σε μια τέτοια περίπτωση, ένας επιμελής επιχειρηματίας πρέπει «κανονικά να είναι σε θέση να βεβαιωθεί ότι τηρήθηκε η διαδικασία αυτή» [39].

69. Ειδικότερα, όταν η ενίσχυση καταβλήθηκε χωρίς προηγούμενη κοινοποίηση στην Επιτροπή, οπότε είναι παράνομη δυνάμει του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ, ο λήπτης της ενισχύσεως δεν μπορούσε, κατά τον χρόνο αυτό, να έχει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στη νομιμότητα της χορηγήσεως της ενισχύσεως αυτής [40].

70. Εν προκειμένω, είναι αναντίρρητο ότι το επίδικο σύστημα ενισχύσεων θεσπίσθηκε κατά παράβαση του άρθρου 88, παράγραφος 3, ΕΚ χωρίς προηγούμενη κοινοποίηση.

71. Εξάλλου, κατά τη γνώμη μου, δεν υφίσταται καμία περίσταση που θα μπορούσε κατ' εξαίρεση να δημιουργήσει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη.

72. Πράγματι, πρέπει κατ' αρχήν, πρώτον, να αναλογισθούμε ότι ο χαρακτηρισμός ενός κρατικού μέτρου ως ενισχύσεως κατά την έννοια του άρθρου 87 ΕΚ εξαρτάται, σύμφωνα με τα στοιχεία του πραγματικού αυτής της διατάξεως, από μια σειρά παραγόντων και απαιτεί επακριβή ανάλυση κατά περίπτωση των τεχνικών και νομικών χαρακτηριστικών του εκάστοτε κρατικού μέτρου και του οικονομικού του πλαισίου [41].

37 — Βλ. την απόφαση C-169/95 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 26), σκέψη 48.

38 — Μεταξύ άλλων, η απόφαση C-372/97 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 25), σκέψη 111.

39 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 11ης Νοεμβρίου 2004, C-183/02 P και C-187/02 P, Daewoo Electronics και Território Histórico de Álava κατά Επιτροπής (Συλλογή 2004, σ. I-10609, σκέψη 44), της 20ής Σεπτεμβρίου 1990, C-5/89, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 1990, σ. I-3437, σκέψη 14), C-169/95 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 26), σκέψη 51, και της 20ής Μαρτίου 1997, C-24/95, Alcan Deutschland (Συλλογή 1997, σ. I-1591, σκέψη 25).

40 — Βλ. την απόφαση C-24/95 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 39), σκέψεις 30 και 31.

41 — Βλ. συναφώς ως προς το ζήτημα της μονομερούς χορηγήσεως πλεονεκτημάτων τα εκτιθέμενα από τον γενικό εισαγγελέα Tizzano με τις προτάσεις του της 8ης Μαΐου 2001 στην υπόθεση C-53/00, Ferring, (απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2001, Συλλογή 2001, σ. I-9067, σημείο 39).

73. Εξάλλου, δεύτερον, η Επιτροπή διαθέτει, όπως διαπίστωσα ανωτέρω [42], αναφορικά με τη διαπίστωση του συμβατού μιας ενισχύσεως προς την κοινή αγορά ευρεία εξουσία εκτιμήσεως, η άσκηση της οποίας προϋποθέτει σύνθετες εκτιμήσεις οικονομικής και κοινωνικής φύσεως, οι οποίες πρέπει να πραγματοποιούνται εντός κοινοτικού πλαισίου [43].

74. Επίσης, τρίτον, ακριβώς επειδή το δίκαιο των ενισχύσεων, όπως εν προκειμένω ορθώς εξέθεσε η Ιταλική Κυβέρνηση, πρέπει να είναι προσαρμοσμένο προς τα οικονομικά δεδομένα, ο έλεγχος των ενισχύσεων κατά τη Συνθήκη δεν συνιστά στατική έννοια. Το Συμβούλιο, για παράδειγμα, επισήμανε συναφώς με την τέταρτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 659/1999:

«[...] η ολοκλήρωση και η ενίσχυση της εσωτερικής αγοράς είναι μια προοδευτική διαδικασία, που αντικατοπτρίζεται στη μόνιμη ανάπτυξη της πολιτικής για τις κρατικές ενισχύσεις [...] συνεπεία αυτών των εξελίξεων, ορισμένα μέτρα, τα οποία κατά τη στιγμή που τίθενται σε εφαρμογή δεν συνιστούν κρατική ενίσχυση, είναι δυνατόν να μετατραπούν σε ενίσχυση.»

75. Λαμβανομένων υπόψη αυτών των πτυχών του δικαίου των ενισχύσεων, το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν διατύπωσε προηγουμένως καμία αντίρρηση κατά του νόμου Amato δεν αρκεί για να δημιουργηθεί δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στις ευνοηθείσες επιχειρήσεις ως προς τη νομιμότητα του επίδικου συστήματος ενισχύσεων, ακόμη κι αν το σύστημα αυτό βρίσκεται με τον νόμο Amato σε κάποια σχέση χρονικής και/ή λογικής συνέχειας και αμφότερες οι ρυθμίσεις έχουν κοινούς γενικούς στόχους, όπως την ιδιωτικοποίηση του τραπεζικού τομέα. Επί πλέον, από τα στοιχεία της δικογραφίας προκύπτει ότι η Επιτροπή εξέτασε τον νόμο Amato μόνον ως προς μερικές πτυχές — ιδίως ως προς τις αυξήσεις κεφαλαίου.

76. Κατόπιν όλων αυτών, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι ουδεμία υφίσταται παραβίαση της αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης όσον αφορά την εντολή ανακτήσεως. Δεδομένου, εξάλλου, ότι προδήλως δεν διατυπώθηκε κανένα ιδιαίτερο επιχείρημα, το οποίο θα μπορούσε να αποδείξει ότι υφίσταται παραβίαση της αρχής της ασφάλειας δικαίου, και η αιτίαση αυτή πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να απορριφθεί ως αβάσιμη.

77. Κατά συνέπεια, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι εν προκειμένω ουδέν στοιχείο συνηγορεί υπέρ του ότι η εντολή ανακτήσεως συνιστά παραβίαση της αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης ή της αρχής της ασφάλειας δικαίου.

42 — Βλ. ανωτέρω τα σημεία 44 και 59.

43 — Μεταξύ άλλων, η απόφαση C-169/95 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 26), σκέψη 34.

3) Παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας

α) Τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο και τα βασικά επιχειρήματα των μετεχόντων στη διαδικασία

78. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά στη συνέχεια αν η εντολή ανακτήσεως συνιστά παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας. Κατά το αιτούν δικαστήριο, είναι αναμφισβήτητο ότι δεν μπορεί ορθολογικά να εξηγηθεί γιατί η ανάκτηση της συνολικής διαφοράς φόρου, και όχι ενός μόνο μέρους αυτής, θα πρέπει να είναι η κατάλληλη για την επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση. Πρέπει να ληφθεί υπόψη, μεταξύ άλλων, ότι το επίδικο σύστημα ενισχύσεων σκόπευε να παράσχει στις τράπεζες ένα κίνητρο για συγχωνεύσεις και ότι η αναδρομική ανάκληση του πλεονεκτήματος της συγχωνεύσεως θα μετέβαλε θεμελιωδώς τις οικονομικές σχέσεις μεταξύ ιδιωτών επιχειρηματιών. Το αιτούν δικαστήριο αναφέρεται επίσης στη σταθερότητα του χρηματοοικονομικού τομέα.

79. Η *Unicredito* εκθέτει ότι η Επιτροπή, διατάσσοντας όχι μια προοδευτική, αλλά την πλήρη και αμελλητί ανάκτηση της ενισχύσεως, παραβίασε την υπό το φως του άρθρου 14, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999 εφαρμοστέα αρχή της αναλογικότητας. Η αναδρομικώς ενεργούσα ανάκτηση έχει δυσμενή επίδραση τόσο για την Unicredito όσο και για ολόκληρο τον ιταλικό τραπεζικό τομέα, διότι μεταβάλλει θεμελιωδώς τις δημιουργηθείσες βάσει των επίδικων μέτρων οικονομικές διασυνδέσεις. Οι συνέπειες της ανακτήσεως είναι αισθητώς δυσμενέστερες για τις οικείες επιχειρήσεις απ' ό,τι αν ουδέποτε είχε εφαρμοσθεί το επίδικο μέτρο.

β) Εκτίμηση

80. Έχω επισημάνει ότι η κατάργηση μιας παράνομης ενισχύσεως μέσω της αναζητήσεως —ολόκληρης της ενισχύσεως— αποτελεί τη λογική συνέπεια της διαπιστώσεως του παράνομου χαρακτήρα της [44]. Ως εκ τούτου, κατά πάγια νομολογία, η αναζήτηση μιας κρατικής ενισχύσεως, παρανόμως χορηγηθείσας, με σκοπό την αποκατάσταση της προτέρας καταστάσεως, δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να θεωρηθεί ως μέτρο δυσανάλογο προς τους στόχους των διατάξεων της Συνθήκης στον τομέα των κρατικών ενισχύσεων [45].

81. Με την ανάκτηση της ενισχύσεως, ο αποδέκτης της χάνει το πλεονέκτημα που διέθετε στην αγορά έναντι των ανταγωνιστών του και αποκαθίσταται η πρότερη της χορηγήσεως της ενισχύσεως κατάσταση [46].

44 — Μεταξύ άλλων, η απόφαση 142/87 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 36), σκέψη 66.

45 — Μεταξύ άλλων, η απόφαση C-372/97 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 25), σκέψη 103, C-142/87 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 36), σκέψη 66, και C-169/95 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 26), σκέψη 47.

46 — Απόφαση της 4ης Απριλίου 1995, C-350/93, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 1995, σ. I-699, σκέψη 22).

82. Το Δικαστήριο έκρινε ότι από τη λειτουργία αυτή προκύπτει επίσης ότι, κατά κανόνα, πλην εξαιρετικών περιστάσεων, οσάκις η Επιτροπή ζητεί από κράτος μέλος να αναζητήσει τα ποσά που χορηγήθηκαν υπό μορφή παράνομων ενισχύσεων, δεν υπερβαίνει τη διακριτική της ευχέρεια, την οποία αναγνωρίζει η νομολογία του Δικαστηρίου, διότι δεν πράττει άλλο από το να αποκαθιστά την προτέρα κατάσταση [47].

83. Το Δικαστήριο έκρινε μάλιστα στην υπόθεση C-372/97 [48] ότι το γεγονός ότι η επιστροφή των εν λόγω ενισχύσεων συνεπάγεται, για τις αποδέκτριες επιχειρήσεις, πολύ σημαντική επιβάρυνση, ικανή να επιφέρει ενδεχόμενη εξαφάνιση από την αγορά πολλών από τις επιχειρήσεις αυτές και να προκαλέσει έτσι σοβαρή κρίση στον τομέα της απασχολήσεως και σε κοινωνικό επίπεδο, δεν συνιστά τέτοιες εξαιρετικές περιστάσεις που θα μπορούσαν να καταστήσουν δυσανάλογη την εντολή ανακτήσεως.

84. Υπό το πρίσμα αυτής της νομολογίας του Δικαστηρίου, οι προβληθείσες επιπτώσεις, τις οποίες συνεπάγεται για τις οικείες τράπεζες, τον τραπεζικό τομέα καθεαυτό ή το ιταλικό τραπεζικό χρηματοοικονομικό σύστημα η επίμαχη ανάκτηση, δεν συνιστούν, κατά τη γνώμη μου, περιστάσεις βάσει των οποίων η περιεχόμενη στην προσβαλλόμενη απόφαση εντολή ανακτήσεως θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αντίθετη προς την αρχή της αναλογικότητας. Το γεγονός ότι επιχειρήσεις έλαβαν αποφάσεις οικονομικού χαρακτήρα λόγω της υπάρξεως ενισχύσεων είναι φαινόμενο που εμφανίζεται συχνά, ιδίως στην περίπτωση μέτρων ενθαρρύνσεως. Εντούτοις, αυτό το γεγονός δεν μπορεί, καθεαυτό, να καταστήσει την ανάκτηση της ενισχύσεως αντίθετη προς την αρχή της αναλογικότητας, διότι άλλως, όπως ορθώς εξέθεσε η Επιτροπή, θα εθίγετο σε σημαντικό βαθμό η αποτελεσματικότητα της κοινοτικής απαγορεύσεως ενισχύσεων, γενικότερα, και η λειτουργία της ανακτήσεως, ειδικότερα.

85. Τέλος, ουδέν επιχείρημα προεβλήθη στην εν προκειμένω διαδικασία περί απόλυτης αδυναμίας ανακτήσεως της επίμαχης ενισχύσεως [49].

86. Κατά συνέπεια, από κανένα στοιχείο δεν συνάγεται ότι η εντολή ανακτήσεως συνιστά ενδεχομένως παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας.

4) Παράβαση της κατά το άρθρο 253 ΕΚ υποχρεώσεως αιτιολογήσεως

α) Τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο και τα βασικά επιχειρήματα των μετεχόντων στη διαδικασία

87. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά στο πλαίσιο του δεύτερου προδικαστικού του ερωτή-

47 — Μεταξύ άλλων, οι αποφάσεις C-75/97 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 30), σκέψη 66, και της 7ης Μαρτίου 2002, C-310/99, Ιταλία κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. I-2289, σκέψη 99).

48 — Απόφαση παρατεθείσα στην υποσημείωση 25 (σκέψη 105).

49 — Βλ. συναφώς, μεταξύ άλλων, την απόφαση C-75/97 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 30), σκέψη 86, κατά την οποία είναι άκυρη απόφαση της Επιτροπής με την οποία αυτή επιβάλλει στον αποδέκτη της μια υποχρέωση, η εκπλήρωση της οποίας εξαρχής είναι αντικειμενικώς και απολύτως αδύνατη.

ματος, χωρίς περαιτέρω διευκρινίσεις στη διάταξη περί παραπομπής, ως προς την παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως σε σχέση με την επίδικη εντολή ανακτήσεως που περιέχεται στην προσβαλλόμενη απόφαση.

88. Η *Unicredito* διατυπώνει συναφώς την αιτίαση ότι η Επιτροπή δεν εξήγησε γιατί δεν έκανε χρήση της κατά το άρθρο 14, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999 δυνατότητας μη ανακτήσεως μιας ενισχύσεως, δεδομένου μάλιστα ότι μια τέτοια ανάκτηση συνιστά παραβίαση της κοινοτικής αρχής της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Ελαττώματα αιτιολογίας υφίστανται επίσης ως προς την επιλεκτικότητα και τη νόθευση του ανταγωνισμού. Η Επιτροπή όφειλε κατά τη διαπίστωση της νοθεύσεως του ανταγωνισμού να προσδιορίσει επίσης την οικεία αγορά. Ομοίως, δεν υπάρχει αιτιολογία ως προς την άρνηση της Επιτροπής να εφαρμόσει τον κανόνα de minimis. Τέλος, η Επιτροπή όφειλε να εξετάσει το επίδικο σύστημα ενισχύσεων όχι αφηρημένα, αλλά σε σχέση με κάθε συγκεκριμένη περίπτωση εφαρμογής.

β) Εκτίμηση

89. Κατ' αρχάς, πρέπει να τονισθεί ότι η υποχρέωση αιτιολογήσεως αποτελεί ουσιώδη τύπο που πρέπει να διακρίνεται από το ζήτημα του βασίμου της αιτιολογίας, δεδομένου ότι αυτό αφορά την ουσιαστική νομιμότητα της επίδικης πράξεως [50].

50 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση C-310/99 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 47), σκέψη 48.

90. Κατόπιν, όσον αφορά τις σχετικές με την αιτιολογία απαιτήσεις, πρέπει, κατά πάγια νομολογία, η αιτιολογία να προσαρμόζεται στη φύση της οικείας πράξεως και να εκθέτει κατά τρόπο σαφή και μη διφορούμενο τη συλλογιστική του εκδόντος την πράξη κοινοτικού οργάνου, κατά τρόπο που να παρέχει τη δυνατότητα στους μεν ενδιαφερομένους να γνωρίζουν τους λόγους που δικαιολογούν τη λήψη του μέτρου, στο δε Δικαστήριο να ασκεί τον έλεγχό του. Η υποχρέωση αιτιολογήσεως πρέπει ιδίως να εκτιμάται αναλόγως του περιεχομένου της πράξεως και του συμφέροντος που ενδέχεται να έχουν προς παροχή διευκρινίσεων οι αποδέκτες ή άλλα πρόσωπα τα οποία η πράξη αφορά. Η αιτιολογία, εντούτοις, δεν απαιτείται να εξειδικεύει όλα τα ουσιώδη πραγματικά και νομικά στοιχεία, καθόσον το ζήτημα αν η αιτιολογία μιας πράξεως ικανοποιεί τις επιταγές του άρθρου 253 ΕΚ πρέπει να εκτιμάται όχι μόνο βάσει της διατυπώσεώς της, αλλά και του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται καθώς και του συνόλου των κανόνων δικαίου που διέπουν το σχετικό θέμα [51].

91. Εν προκειμένω, όσον αφορά κατ' αρχάς την αιτιολογία σε σχέση με την εντολή ανακτήσεως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Επιτροπή παραπέμπει με την αιτιολογική σκέψη 49 της προσβαλλόμενης αποφάσεως στο άρθρο 14 του κανονισμού 659/1999, κατά το οποίο σε περίπτωση αρνητικής απόφασης για υπόθεση παράνομων ενισχύσεων, η Επιτροπή εκδίδει την απόφαση ανακτήσεως. Στη συνέχεια, στις αιτιολογικές

51 — Βλ., μεταξύ άλλων, τις αποφάσεις της 2ας Απριλίου 1998, C-367/95 P, Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France (Συλλογή 1998, σ. I-1719, σκέψη 63), της 30ής Μαρτίου 2000, C-265/97 P, VBA κατά Florimex κ.λπ. (Συλλογή 2000, σ. I-2061, σκέψη 93), της 22ας Μαρτίου 2001, C-17/99, Γαλλία κατά Επιτροπής (Συλλογή 2001, σ. I-2481, σκέψεις 35 και 36), και C-310/99 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 47), σκέψη 48.

σκέψεις 50 έως 56 της προσβαλλόμενης αποφάσεως, εκτίθεται γιατί, κατά την άποψη της Επιτροπής, καμία αρχή του κοινοτικού δικαίου δεν απαγορεύει την ανάκτηση. Τα ζητήματα της στρεβλώσεως του ανταγωνισμού και των επιπτώσεων στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών από το επίδικο σύστημα ενισχύσεων εξετάζονται στις αιτιολογικές σκέψεις 30 και 41 της προσβαλλόμενης αποφάσεως.

92. Όσον αφορά ειδικότερα την αιτίαση ότι η Επιτροπή όφειλε κατά τη διαπίστωση των επιπτώσεων στον ανταγωνισμό να προσδιορίσει την οικεία αγορά, πρέπει να επισημανθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, αρκεί να αποδειχθεί ότι οι οικείες ενισχύσεις μπορούν να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό, χωρίς να είναι αναγκαίο να προσδιορισθεί η αγορά και η διάρθρωσή της και να εξετασθούν οι απορρέουσες από αυτή σχέσεις ανταγωνισμού [52].

93. Τέλος, οι λόγοι για τους οποίους η Επιτροπή θεωρεί επιλεκτικό το επίδικο σύστημα ενισχύσεων ή ειδικότερα το επίδικο μέτρο εκτίθενται διεξοδικώς από αυτή στις αιτιολογικές σκέψεις 32 έως 37. Στην αιτιολογική σκέψη 44, η Επιτροπή εξέτασε τελικά το ζήτημα της υπερβάσεως των ορίων de minimis.

94. Επομένως, η προσβαλλόμενη απόφαση ανταποκρίνεται εν προκειμένω στις απαιτήσεις της επαρκούς αιτιολογήσεως.

95. Τέλος, όσον αφορά τον ισχυρισμό ότι η Επιτροπή έπρεπε να εξετάσει και να αιτιολογήσει το επίδικο σύστημα ενισχύσεων αναφορικά με κάθε συγκεκριμένη περίπτωση εφαρμογής, εξέθεσα ανωτέρω ότι αντικείμενο της προσβαλλόμενης αποφάσεως είναι η εξέταση ενός συστήματος ενισχύσεων καθεαυτό και ότι, κατά τη νομολογία, η Επιτροπή μπορεί να περιοριστεί «αφηρημένα» στη μελέτη των γενικών χαρακτηριστικών ενός συστήματος ενισχύσεων για να διαπιστώσει αν εμπεριέχει, βάσει αυτών των χαρακτηριστικών, στοιχεία ενισχύσεως [53]. Επομένως, η προσβαλλόμενη απόφαση δεν χρειάζεται να περιέχει αιτιολόγηση αναφορικά με ατομικές περιπτώσεις εφαρμογής του επίμαχου συστήματος ενισχύσεων.

96. Κατά συνέπεια —και ανεξαρτήτως του ζητήματος της ουσιαστικής νομιμότητας της αιτιολογίας της προσβαλλόμενης αποφάσεως—, δεν διαπιστώνεται παράβαση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως.

5) Το αποτέλεσμα της εξετάσεως του κύρους

97. Κατόπιν όλων αυτών, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι από την ανωτέρω εξέταση

52 — Μεταξύ άλλων, η απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1980, 730/79, Philip Morris κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1980/ΙΙΙ, σ. 13, σκέψεις 9 έως 12).

53 — Βλ. ανωτέρω το σημείο 51.

δεν προέκυψε κανένα στοιχείο που θα μπορούσε να θεμελιώσει το ανίσχυρο της προσβαλλόμενης αποφάσεως, ιδίως δε της περιεχόμενης σ' αυτή εντολής ανακτήσεως.

V — Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος (ερμηνεία)

98. Το τρίτο προδικαστικό ερώτημα υποβάλλεται υπό τη μορφή ερωτήματος περί ερμηνείας, μάλιστα δε, προφανώς, και πάλι σε σχέση με τις διατάξεις και αρχές του κοινοτικού δικαίου στις οποίες το αιτούν δικαστήριο αναφέρθηκε ήδη στο πλαίσιο των δύο προδικαστικών ερωτημάτων για το κύρος της προσβαλλόμενης αποφάσεως και ιδίως της εντολής ανακτήσεως. Το αιτούν δικαστήριο επιθυμεί με αυτό το ερώτημα περί ερμηνείας να διευκρινισθεί αν αυτές οι διατάξεις και αρχές του κοινοτικού δικαίου, δηλαδή ειδικότερα οι αρχές της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της αναλογικότητας (επομένως αρχές του κοινοτικού δικαίου στις οποίες αναφέρεται επίσης το άρθρο 14, παράγραφος 1, του κανονισμού 659/1999), καθώς και το άρθρο 87 ΕΚ, απαγορεύουν την εθνική ανάκτηση φόρων.

99. Ως προς το ερώτημα αυτό, το οποίο κατά την άποψη της Επιτροπής δεν μπορεί να τύχει αυτοτελούς απαντήσεως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η εθνική ανάκτηση φόρων, κατά τα εκτιθέμενα από το αιτούν δικαστήριο, συνιστά απλώς την εφαρμογή της εντολής ανακτήσεως. Από την προηγηθείσα εξέταση, όμως, προέκυψε ότι η εν λόγω εντολή ανακτήσεως δεν συνιστά παράβαση των διατάξεων και παραβίαση των αρχών του κοινοτικού δικαίου που παραθέτει το αιτούν δικαστήριο, συγκεκριμένα ιδίως του άρθρου 87 ΕΚ, καθώς και των αρχών της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της αναλογικότητας, και επομένως είναι έγκυρη. Κατά συνέπεια, οι αρχές αυτές δεν μπορούν να απαγορεύσουν ούτε την εθνική ανάκτηση φόρων, πολλώ δε μάλλον καθόσον το αιτούν δικαστήριο δεν παρέθεσε θεμελιώνοντα εμπιστοσύνη στοιχεία ή άλλες περιστάσεις πέραν αυτών που έλαβα ήδη υπόψη στο πλαίσιο του ελέγχου του κύρους. Εξάλλου, πρέπει να επισημανθεί ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου συνάγεται ότι, όταν υφίσταται έγκυρη περί ανακτήσεως απόφαση της Επιτροπής, η εθνική αρχή δεν δικαιούται να προβεί σε καμία άλλη διαπίστωση. Δεδομένου ότι οι εθνικές αρχές δεν διαθέτουν εν προκειμένω ευχέρεια εκτιμήσεως, το έργο τους περιορίζεται επομένως στην εκτέλεση της αποφάσεως της Επιτροπής[54].

100. Επομένως, φρονώ ότι στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι παρατεθείσες από το αιτούν δικαστήριο διατάξεις και αρχές του κοινοτικού δικαίου δεν απαγορεύουν την εφαρμογή εθνικής ρυθμίσεως όπως της εθνικής ανακτήσεως φόρων προς εκτέλεση της προσβαλλόμενης αποφάσεως, ειδικότερα δε την περιεχόμενη σ' αυτή εντολή ανακτήσεως.

54 — Βλ. την απόφαση C-24/95 (παρατεθείσα στην υποσημείωση 39), σκέψη 34.

VI — Δικαστικά έξοδα

101. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Ιταλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή δεν αποδίδονται. Ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης, η διαδικασία έχει τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος στο πλαίσιο της εκκρεμούσας ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου διαφοράς. Κατά συνέπεια, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

VII — Πρόταση

102. Κατόπιν όλων των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα υποβληθέντα από την Commissione tributaria provinciale di Genova προδικαστικά ερωτήματα ως ακολούθως:

«1) Από την εξέταση των υποβληθέντων ερωτημάτων δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να επηρεάσει το κύρος της αποφάσεως 2002/581/ΕΚ της Επιτροπής, της 11ης Δεκεμβρίου 2001, σχετικά με το καθεστώς κρατικών ενισχύσεων που η Ιταλία θέσπισε υπέρ των τραπεζών, ειδικότερα δε της περιεχόμενης σ' αυτή εντολή ανακτήσεως.

2) Το άρθρο 87 ΕΚ, το άρθρο 14 ΕΚ του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999, καθώς και οι αρχές της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της αναλογικότητας δεν απαγορεύουν την εφαρμογή εθνικής ρυθμίσεως όπως της εθνικής ανακτήσεως φόρων προς εκτέλεση αυτής της αποφάσεως, ειδικότερα δε την περιεχόμενη σ' αυτή εντολή ανακτήσεως.»